

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILARNI IJODIY FIKRLASHGA O'RGATISHDA 4K YONDASHUVNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Mirzayeva Nozanin

Namangan Davlat Pedagogika Instituti

Boshlang'ich ta'lim mutaxassisligi magistranti

To'raboyeva Muqaddas

Namangan Davlat Pedagogika

Instituti o'qituvchisi(PhD) dotsent

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning ijodiy fikrlashini shakllantirishda 4K yondashuvi – kreativlik, tanqidiy fikrlash, hamkorlik va muloqot (kommunikatsiya) ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi yoritiladi. Maqola milliy va xalqaro ilmiy manbalar, ta'lim qonunlari, PISA, OECD, UNESCO kabi tashkilotlar tavsiyalari asosida yozilgan. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar, interaktiv metodlar, STEAM va raqamli vositalardan foydalanish orqali ijodiy fikrlashni rivojlantirish usullari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: 4K yondashuvi, kreativ fikrlash, tanqidiy tafakkur, hamkorlik, kommunikatsiya, XXI asr ko'nikmalari, raqamli texnologiyalar, boshlang'ich ta'lim, metodika, PISA, kreativ metodlar.

Kirish

XXI asrda insonlardan faqat bilim emas, balki innovatsion fikr, tanqidiy tahlil, jamoada ishlash va samarali muloqot qilish kabi kompetensiyalar talab qilinmoqda. Bu kompetensiyalar "4K" (Creative thinking, Critical thinking, Collaboration, Communication) nomi ostida ta'riflanadi va dunyo miqyosida ta'lim tizimlarida muhim yo'nalish sifatida tan olingan.

O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunining 3-moddasida ta'limning asosiy maqsadi sifatida fuqarolarning intellektual salohiyatini rivojlantirish, tanqidiy va mustaqil fikrlovchi shaxsni shakllantirish ko'rsatilgan. Shuningdek, 17-moddada ta'lim oluvchilarning qobiliyatlari va qiziqishlariga mos, innovatsion yondashuv asosida ta'limni tashkil etish majburiyligi belgilanadi.

Boshlang'ich sinfda bu ko'nikmalarni rivojlantirish, ayniqsa, ijodiy fikrlashni o'stirish orqali amalga oshiriladi. UNESCO (2022), OECD (2020) va World Bank (2023) hisobotlarida bu yondashuvlar milliy ta'lim sifatini xalqaro standartlarga yaqinlashtirish vositasi sifatida ta'kidlangan.

Material va metodlar

Tadqiqot metodologiyasi quyidagilarga tayandi:

• **Nazariy tahlil:** Dewey, Piaget, Vygotsky, Fullan, Marzano, Fadel va Trilling asarlari;

• **Kross-kultural taqqoslash:** AQSh, Singapur, Kanada va O'zbekiston tajribalari;

• **Xalqaro standartlar:** PISA, UNESCO Learning Compass, OECD 2030;

• **Empirik kuzatuv:** 20 dan ortiq boshlang'ich sinf darslarining tahlili;

• **Eksperimental metod:** 4K asosida tuzilgan dars ishlanmalari asosida o'quvchilar faoliyatining o'zgarishini baholash;

• **Suhbat, intervyu, testlar:** o'qituvchilar va o'quvchilar fikrini aniqlash.

4K yondashuv mohiyati va zamonaviy texnologiyalar

1. **Kreativlik** (Creative Thinking): o'quvchining g'oya yaratish, muqobil yechimlar topish, noodatiy fikrlash qobiliyatidir. Zamonaviy texnologiyalar: Canva, StoryJumper, Scratch, Book Creator.

2. **Tanqidiy fikrlash** (Critical Thinking): voqealarni tahlil qilish, dalillash, qarama-qarshi fikrlarni solishtirish. Zamonaviy vositalar: Padlet, MindMup, Google Jamboard.

3. **Hamkorlik** (Collaboration): guruhli loyihalarda ishtirok etish, jamoaviy yechim qabul qilish. Texnologiyalar: Google Docs, Zoom Breakout Rooms, Miro.

4. **Kommunikatsiya** (Communication): o'z fikrini ravon va lo'nda ifoda etish, savol-javobda qatnashish. Vositalar: Flipgrid, VoiceThread, bloglar, forumlar.

Metodik yondashuvlar

• **STEAM yondashuvi:** fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika orqali integratsiyalashgan ijodiy loyihalar;

• **Debatlar va munozaralar:** savollar orqali tanqidiy fikrni faollashtirish;

• **SCAMPER metodi:** o'quvchining mavjud fikrni modifikatsiya qilish ko'nikmasini shakllantiradi;

• **6 Qandaysavol (6 Thinking Hats):** De Bono modeli asosida kreativ tahlil;

• **Metakognitiv savollar:** "Nima o'zgardi?", "Nega bunday fikrga kelding?", "Qanday alternativ yo'llar bor?"

Natijalar

• O'quvchilar ijodiy fikr bildirgan holatlar soni 40% ga oshdi;

• SCAMPER va De Bono metodlari orqali g'oya topish va uni asoslash ko'nikmasi sezilarli darajada rivojlandi;

• Interaktiv guruhli ishlarda kollaboratsiya va kommunikatsiya faoliyati kuchaydi;

• Eksperimentda ishtirok etgan 4-sinflarda darsga qiziqish 33% ortgani qayd etildi;

• O'qituvchilarning 4K metodika asosida dars loyihalashi bo'yicha malaka ko'rsatkichlari ijobiy o'zgardi.

Xulosa

Ijodiy fikrlashni 4K yondashuvi asosida shakllantirish – zamonaviy ta'limning poydevorlaridan biridir. Boshlang'ich ta'lim jarayonida kreativ, tanqidiy, muloqotga kirisha oluvchi va hamkorlikda ishlovchi shaxsni tarbiyalash orqali biz ta'limni zamonaviy jamiyat talablariga moslashtiramiz. Bu yondashuv nafaqat o'quvchining darsdagi ishtirokini faollashtiradi, balki uning shaxs sifatida shakllanishiga katta hissa qo'shadi.

Shuningdek, bu kompetensiyalarni shakllantirish orqali O'zbekiston PISA kabi xalqaro baholashlarda yuqori natijalar ko'rsatishga tayyor bo'ladi. Bunda darsliklar, metodik qo'llanmalar va o'qituvchi tayyorgarligi 4K kompetensiyalari asosida yangilanishi zarur.

Tavsiyalar

1. Har bir mavzuda 4K elementlarini o'z ichiga olgan metodik yondashuvlarni joriy qilish;
2. Darslik va elektron resurslarda kreativ topshiriqlar, tanqidiy savollar, guruhli loyihalar ulushini ko'paytirish;
3. O'qituvchilarga 4K kompetensiyalarni rivojlantirish bo'yicha amaliy seminar-treninglar o'tkazish;
4. Baholash mezonlariga tanqidiy fikr bildirganlik, kreativlik va muloqot samaradorligini qo'shish;
5. PISA, TIMSS baholashlariga 4K yondashuvi asosida tayyorlov dasturlarini ishlab chiqish;
6. Har bir darsda metakognitiv savollar orqali o'quvchining tafakkur jarayonini faollashtirish;
7. Darsni raqamli texnologiyalar bilan boyitish – gamifikatsiya, virtual taxta, vizual kontentlardan foydalanish;
8. O'quvchilarning ijodiy ishlarini taqdim etish uchun "kreativ portfoliolar" tizimini joriy etish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. (2020).
2. OECD (2020). *The Future of Education and Skills: Education 2030*.
3. Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. Jossey-Bass.
4. Marzano, R. (2003). *Classroom Instruction That Works*. ASCD.
5. Vygotsky, L. (1978). *Mind in Society*. Harvard University Press.
6. Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. Macmillan.
7. UNESCO (2022). *Reimagining Our Futures Together*.
8. Fullan, M. (2013). *The New Pedagogy for Deep Learning*.

9. Fadel, C., Bialik, M., & Trilling, B. (2015). *Four-Dimensional Education*. Center for Curriculum Redesign.
10. ERIC (2021–2023). *Strategies for Creativity and Collaboration in Primary Education*.
11. Singapore Ministry of Education (2021). *21st Century Competency Framework*.
12. Qodirova, S. (2022). “Boshlang‘ich ta’limda kreativ tafakkur asoslari”, *Ta’lim va Fan*, №2.
13. Jalilov, O. (2023). “Tanqidiy fikrni rivojlantirish metodikasi”, *Pedagogik izlanishlar*, №3.